

ja que sembla difícil desvincular el text de les actrius que el representen. Literàriament, no és un text que enlluerni el lector, però té prou cops teatrals i rítmica dialèctica perquè una directora hàbil com Sílvia Munt creï un espectacle amb moments intel·ligents que faci gaudir l'espectador. D'espectacles així, en trobàvem a faltar.

MARIA MORENO I DOMÈNECH — *Universitat de Barcelona -
Universitat Autònoma de Barcelona - ERAM*
maria_moreno@ub.edu

MARIA JOSEP ESCRIVÀ
Sempre és tard
Barcelona: Proa, 2020, 106 p.

Estoïcismes del dia

Amb *Sempre és tard*, Maria Josep Escrivà va guanyar el Premi Miquel de Palol de l'any 2020. El llibre està estructurat en cinc seccions separades per uns poemes-pont d'un sol vers tetradecasíl·lab que, per la seva disposició (tres hemistiquis separats) i pel seu to, poden ser llegits com un haiku. El lector hi trobarà una gran diversitat formal i temàtica que va de les formes orientals als poemes en prosa i del poema denúncia al lirisme existencial (és el cas de «Mirall en el mirall», el penúltim poema i potser un dels millors del recull).

Pel que fa als haikus, a «Serenata al clar de lluna» Maria Josep Escrivà incorpora l'element narratiu en la composició de diferents haikus que, per bé que mostren una certa autonomia, estableixen també una continuïtat i se situen en línia amb la tradició dels *hokku*, com explica Jordi Mas López a la introducció a *L'estret camí de l'interior*, de Matsuo Bashô (Edicions de 1984, 2016). Així i tot, aquesta narrativitat o, més aviat, la continuïtat en la percepció d'una escena, per la mateixa forma del haiku, dona al lector una multitud de perspectives i fa dinàmica, no la lectura en el sentit de rebre una història, sinó la percepció de l'objecte, que queda exposat a múltiples comparacions,

és a dir, recepcions. En canvi, a «Molí nou» Escrivà aprofita aquesta idea de quietud més pròpia del haiku (o, per ser més precisos, que li és més típicament associada) per exposar una estampa rural en 23 versos i cap verb.

Tot al llarg del llibre hi ha una voluntat per mostrar el poeta com aquell que observa el món amb la distància que li proporcionen les paraules i la serenor de qui comprèn el mecanisme (savi) o de qui resisteix l'existència (estoic). A «Ataràxia» un pàmpol és endut pel corrent amb una consciència mínima de la seva situació, la justa per comprendre que no hi ha res a fer (amb més *apatheia* que *ataraxia*, és a dir, més estoic que epicuri, el pàmpol). A «Els polps» juga amb aquesta tensió entre voler una vida serena, en comunió amb l'esdevenir del món (expressada en la fascinació que produeixen els pops), i la injustícia que es manifesta vulguis no vulguis en una mar que el poeta volia admirar. El poema busca crear l'efecte estètic en el lector per mitjà de la col·lisió de les imatges del mal de la mort dolenta dels migrants i l'amoralitat fascinant del mar i de les bèsties que conté. Ara bé, com que la reflexió es vol sobre un aspecte polític molt concret, deixant de banda si s'hi està d'acord, el poema perd intensitat precisament per lligar-se a un judici moral amb el qual tots els que no som feixistes ens hi avenim. No hi ha espai entre el poema i l'opinió sobre el fet, i això fa que el poema només serveixi de confirmació de la pròpia bondat. De fet, hi ha uns quants poemes que perden autonomia pel lligam entre el jo del poema i una circumstància molt plausible: la poca distància literària, la dependència tan evident d'una vida concreta i real fora de l'espai literari, fan que el lector hi convergeixi si se sent identificat amb el conjunt d'imatges que volen dir una vida serena, conscient, crítica amb el món; però per a un lector que no busca una identificació personal ni una confirmació de la bondat i beutat de la (mateixa) vida, el llibre perd capacitat expressiva (literària, s'entén) a mesura que es va avançant. Aquest és, de fet, un dels aspectes més rellevants del llibre: s'entén la poesia com la vehiculació d'una experiència que fa més savi l'autor i el lector.

El llibre s'impregna d'un to melangiós, situat entre el lament per un món cruel i meravellat per la vida. Vegem un fragment del poema «Obstacles»:

*Somnie que era al bosc quan a l'asfalt
pudent m'he desvetllat.*

*És en els mots
que el meu món se m'ordena, però el dia
a dia, sempre a l'aguait, se'ls empassa,
com si fossen, els mots, un grapat de confits.*

El somni, espai interior, busca el bosc, que s'associa amb la bellesa, la naturalesa i la bondat. En canvi, el món exterior al jo que somia és d'asfalt, és dur i desagradable, però també agressiu amb el bosc i, per tant, oposat a aquella bondat innocent. Davant d'aquest conflicte entre la candidesa i la violència, els mots (el poema) s'erigeixen com

una salvació davant d'un «dia | a dia» que «se'ls empassa | com si fossen, els mots, un gratat de confits». El poema com a espai d'oposició davant d'un dia a dia desagradable, la resistència íntima, per dir una afinitat, enfront d'un món humà hostil. L'últim haiku-tetradecasíl·lab diu alguna cosa semblant:

I l'únic lloc on mai no és tard és el poema.

Podríem pensar que parla de la separació entre vida i literatura i de com l'espai del poema és un espai de transfiguració de la realitat, l'ús d'un llenguatge autoreferencial, etc. Fet i fet, no és justament aquest, el tema de la literatura? Tanmateix, en el cas que ens ocupa sembla que no parlem tant de l'espai ontològicament autònom de la literatura com del fet que en la intimitat del poema no hi entra el brogit d'un món desagradable: el poema condueix l'autor i el lector a una impertorbabilitat que fa pensar més en una autocomplaença esteticista que no pas l'*apatheia* o l'*ataraxia* d'estoics i d'epicuris. *Sempre és tard* és un recull ric temàticament i formal, que si desmereix per alguna cosa és per la pàtina de creixement personal d'alguns poemes.

GERARD CISNEROS CECCHINI — *Universitat de Barcelona*
gcisneros@lalectora.cat

MIREIA GALINDO, CARLES DE ROSELLÓ, FRANCESC BERNAT
El castellà a la Catalunya contemporània: història d'una bilingüització
Benicarló: Onada, 2021, 264 p.

Català: generació zero

Si aquesta ressenya fos d'una novel·la, hom es trobaria davant d'un llibre de final conegut o, dit altrament, d'una ressenya d'espòiler anunciat. El llibre de Galindo, Roselló i Bernat tracta del procés de la bilingüització de la societat catalana tot recorrent les primeres dècades del segle XX a la cerca de la història que n'expliqui el procés. El